COSTACHE OLĂREANU

„Ucenic la clasici"

Costache Olăreanu a debutat în 1971 cu o carte, *Vedere din balcon,* pe care n-o cunosc, urmată în 1978 de micul roman *Confesiuni paralele* (cu pagini de umor verbal caragialian, scrise cu un sigur instinct al aleatoriului, dacă nu şi al absurdului, existenţei) şi, de curînd, de *Ucenic la clasici,* un jurnal intim din anii 1949-1953, întregit cu cîteva scurte proze descriptive sau moraliste. Caracterul autobiografic al literaturii acesteia este evident, ca şi atracţia pentru însemnarea de jurnal, folosită fie ca materie brută pentru ficţiune, fie mai ales exploatată artistic, stilistic, ca posibilă operă literară în ea însăşi. Tradiţia la noi a unei astfel de proze ar fi pierdută fără cărţile din ultima vreme ale lui Radu Petrescu, Tudor Ţopa sau Costache Olăreanu. Nu e greu de remarcat la toţi aceşti scriitori, cam de-o vîrstă, un anumit aer comun, de familie, datorat atît formaţiei intelectuale, cît şi aşa-zicînd esteticii implicite a prozei lor. Formaţia (uşor de dedus din jurnale) se bazează pe lectura timpurie şi asiduă a literaturii franceze, mai exact a filosofilor literaţi de felul lui Montaigne, şi a istoricilor literaţi din Grecia şi Roma veche, la care se adaugă frecventarea muzicii. Umanioarele erau în floare în anii adolescenţei lui Costache Olăreanu: evantaiul de discipline care a lăsat urme în *Ucenic la clasici,* precum şi ideea însăşi a acestei ucenicii, constituie o dovadă mai mult decît grăitoare. Jurnalele, apoi, ţinute în adolescenţă, sînt totuşi deplin mature stilistic. Au fost scrise evident spre a fi publicate. Sînt opere literare, nu confesiuni menite a rămîne secrete pînă după apariţia operei propriu-zise. Jurnalele scriitorilor români au avut de obicei un caracter secundar în raport cu poezia sau cu romanele şi au părut interesante prin informaţia pe care au procurat-o despre autori deja fixaţi în conştiinţa publică. E cazul celor ale Iui Maiorescu sau Galaction. Generaţia lui Costache Olăreanu a urmărit, se pare, să redescopere jurnalul ca gen literar, aşa cum îl practicaseră, cu un deceniu sau două mai devreme, Mircea Eliade, M. Sebastian şi ceilalţi, amestecîndu-1 sau nu în romanele lor. Deviza tuturor ar fi aceasta: „ Vivre c'est ecrire le journal". îi desparte însă sensul autenticităţii, care prevala la cei dintîi. Pentru Costache Olăreanu (din care am extras deviza, dar la care şi alte forme de jurnal sînt luate teoretic în considerare: *„ Ce formidabil ar putea deveni acest jurnal! Dar cu o condiţie: să ajung celebru".* Sau: *„ Un jurnal se face prin mulţimea zilelor descrise. De ce n-ar fi posibil un fel de calendar pe marginea căruia să trecem însemnările noastre?"),* viaţa cotidiană furnizează în fond pretextul

pentru mici şi rotunde naraţiuni, al căror rost constă în perfecţiunea lor de poem sau de sonată. Evenimente mărunte sînt prinse în vîrful peniţei, ca nişte scame lejere, şi puse cu grijă în pagină. E o artă de bijutier. Nici o dezvoltare epică: instantanee şi fulguraţii. Jurnalul lui reprezintă un triumfal fragmentului. Modelul nu e Gide, ca la Eliade, ci Jules Renard, citit şi citat de la început. Ceea ce face farmecul *Ucenicului la clasici* nu e deci nici tenacitatea maioresciană, care înregistrează torul, zi de zi, nici sinceritatea unui Octav Şuluţiu, ci capacitatea de a formula artistic impresia. Psihologia şi moravurile sînt scoica în care se ascunde o perlă ce trebuie extirpată intactă. Scopul nu e nici descriptiv, nici introspectiv, ci, în primul rînd, estetic. *Ucenic la clasici* e o carte încîntătoare prin caligrafiile ei rafinate. Degetele apasă pe o claviatură puţin întinsă, dar din care încearcă să obţină toate sunetele şi combinaţiile de sunete posibile. Un „auz absolut" face din aceste echivalenţe metaforice ale impresiilor o delicată muzică de cameră.

Exemplele ne stau Ia îndemînă. Citatele se pot decupa cu uşurinţă, ca nişte fructe coapte pregătite să se desprindă de pe creangă. Să încep cu „portretele", presărate la tot pasul. Din cîteva linii, se sugerează o prezenţă, adesea numai senzorială, în care ideea morală e încifrată, deductibilă însă din impresie. Iată-I pe Zambaccian: *„Armeanul e gras, cu buze groase, dar are mîini uscate, uşor prăfuite ca brutarii".* Sau pe Al. Rosetti: *„Foarte elegant, cu bărbia lui proeminentă, pare o pasăre de baltă cu apa ajungîndu-i pînă la,glezne".* Fantezia lucrează uneori mai amplu. Sadoveanu, invitat la o întîlnire literară, îşi aşază pălăria imensă pe un scaun: *„... Nefiind scaune destule, mulţi stăteau în picioare, dar... nimeni, absolut nimeni, nici măcar vreuna din notabilităţi, nu a îndrăznit să ia pălăria s-o pună în cuier sau în alt loc şi să-şi tragă scaunul sub ea. Enorm am regretat că maestrul nu s-a dezbrăcat mai cu de-amănuntul, că nu şi-a pus haina pe un scaun, vesta pe altul, că nu şi-a lăsat pantofii in mijlocul încăperii, bretelele pe un fotoliu, cravata pe o masă, batista pe o etajeră şi izmenele pe tot întinsul unei canapele. N-ar mai fi rămas decît puţin, foarte puţin spaţiu, eventual pentru un-Călinescu sau un Perpessicius. Restul locurilor ar fi fost ocupat de labele imensului elefant".* Acestea nu sînt portrete propriu-zise, ci definiţii metaforice. în stilul lui Jules Renard, multe din aceste .definiţii laconice sînt de o admirabilă pregnanţă: *„Orga: un tpilion de oameni captivi": „Batoza: cine a pierdut un elefant?"; „Noaptea vine în oraş ca un circ de provincie"; „Luna ca un cap de beţiv adormit"; „Fulgi mari ca nişte pene. Dar unde sînt-gîştele?"; „ Cimitirele - nişte oraşe cu capu-n jos ".* La fel de laconic-expresive sînt reflecţiile, deşi nici aici nu contează ideea, ci metafora: *„De azi înainte*

voi defini astfel pe unii oameni, goi pe dinăuntru: stupi din care au plecat albinele şi vrăbiile şi-au făcut cuib"; „Nu scriu jurnal decit timizii. Vanitoşii scriu ori memorii, ori telegrame". Unele notaţii lovesc delicat urechea, o ureche care captează şi infrasunetele şi în care s-a cuibărit o orchestră de cameră. Auzul e cultivat, sensibil *(„Aud cum fulgii se topesc in urechi"),* ca şi ochiul, capabil de plasticităţi subtile *(„ Pentru o clipă capul ei se întoarce şi atunci pare capul unei balerine de Degas încheindu-şi şireturile"; „Pe chipul ei bun erau nişte umbre colorate ca după trecerea prin dreptul unui vitraliu").* Combinaţia de senzaţii (vizuale, auditive, cinetice) dă rezultate uimitoare: „ *Ceva despre doamna Suciu. Din rîndul pianistelor care arată în faţa instrumentului ca nişte spălătorese. Ia, de pildă, rufele lui Ceaikovski şi le spală în albie, pe rînd, le bate cu un mai, le afundă în apă apăsîndu-le cu toate cele zece degete. îi vezi spatele încordîndu-se şi poţi ghici cu aproximaţie gesturile pe care le face în faţă. Sînt cînd gesturi mărunte de joacă şi clipoceală, cînd gesturi ale întoarcerii unei pînze ude de pe o parte pe alta. La atacurile violente ale orchestrei, aşteaptă ca valul să vină pînă în dreptul ei şi bagă în şuvoiul de apă suluri interminabile de cearceafuri. La ţesăturile mai fine (un Mozart, de pildă), devine dintr-odată precaută, aproape speriată. Ce s-ar întîmpla dacă ar sparge cu un deget nerăbdător ochiurile unei dantele? Doamne-dumnezeule!'"* Ca la Mircea Horia Simionescu *(Ingeniosul bine temperat),* numele proprii trezesc asociaţii neaşteptate: „ *Cunosc o prietenă de-ai larinei, cu un nume ca o dulceaţă de afine: Erjike".* Şi aşa mai departe.

Calitatea limbii este însuşirea principală şi în *Portrete şi alte scrieri,* care amintesc de exerciţiile similare de digitaţie din *Aqua forte* a lui E. Lovinescu. Aici întîlnim portrete, descripţii, mici fabule, moralităţi, amintiri. Fantezia, la fel de atent controlată stilistic, mai degrabă delicată decît bogată, îşi ia cîteodată zborul spre zonele cu aer rarefiat ale fabulosului plastic şi ale absurdului. Mustaţa cuiva e un miriapod de peria căruia se prinde o întreagă familie de microorganisme. Un bibliograf seamănă cu un rozător tenace care sapă canale prin rafturi şi Urnele între etajele bibliotecii, devenind un pericol pentru soliditatea edificiilor publice. Nasul altui individ e o construcţie la care au colaborat inginerii şi moraliştii: unii, ca să-i găsească forma perfectă, de fuselaj de planor, şi materialele necesare pentru prototip, ceilalţi, ca să ascundă de ochii lumii minunea tehnică.

Costache Olăreanu este un prozator de modă veche (dar ce subtili artişti sînt uneori demodaţii aceştia!), cultivator al desuetudinii şi deopotrivă al fantasmagoricului, moralist cu senzaţii acute şi observator care trage lumea toată în alambicurile unor metafore perfecte.

(România literară, nr. I. 1980)